

UDK: 811.163.4'373.21 (497.5)

Izvorni naučni rad

Jasminka BRALA-MUDROVČIĆ (Zadar)

Sveučilište u Zadru

judrovcic@unizd.hr

ŠTOKAVSKI TOPONIMI GACKE DOLINE (ZAPADNI DIO LIKE)

U zapadnom dijelu Like, točnije u Gackoj dolini s gradom Otočcem kao središtem, postoji kontinuitet naseljenosti pa su uz suvremene očuvani i stariji toponimski oblici. Predmet proučavanja ovoga rada su štokavski toponimi zabilježeni na katastarskim i šumarskim kartama ili dobiveni iskazima stanovnika navedenoga područja. Daju se etimološke, semantičke i strukturne odrednice toponima (ojkonima, mikrotoponima, hidronima, oronima), koji se povijesno i zemljopisno kontekstualiziraju. Gacka dolina je onomastički zanimljiv teren što potvrđuje bogatstvo i raznolikost prikupljene građe.

Ključne riječi: *Otočac, Gacka dolina, Lika, štokavsko narječje, toponimi, ojkonimi, mikrotoponimi, oronimi, hidronimi*

1. Uvod

Toponimi¹, u pravilu najpostojaniji dio jezika, dio su jezične baštine i svjedoče o kompleksnom društveno-gospodarskom razvitku određenog prostora. Oni odražavaju suživot s prostorom, kojega je čovjek zbog različitih oblika gospodarskoga i društvenoga iskorištavanja nastojao što bolje upoznati, u njemu se orijentirati i djelovati. „Toponimi su, dakle, adrese, orijentiri, znakovi koji (...) omogućuju snalaženje u prostoru.“ (Šimunović 2004: 19)

Raznovrsnost toponimije zapadnoga dijelu Like, točnije Gacke doline s gradom Otočcem kao središtem, vidljiva je iz zabilježenih toponima na ka-

¹ Toponimi su vlastita imena koja označuju zemljopisne objekte, a znanost koja ih proučava naziva se onomastika. „U osnovi je grčka riječ *ὄνομα* a znači ‘ime’. Skup imena jednoga kraja čini *onimiju* toga kraja. Riječ za označavanje i izlučivanje imenovanog objekta od istovrsnih objekata jest vlastito ime ili *onim*. Onimima se imenuju ljudi i tada govorimo o *antroponimima*, koje proučava *antroponomastika*, ili se onimima imenuje dotični lokalitet i onda govorimo o *toponimu*, koji proučava *toponomastika*. Toponimi jednoga područja čine *toponimiju* toga područja. Jedni toponimi imenuju vode i zovemo ih *hidronimima*, drugi površinu reljefa i zovemo ih *oronimima*, drugi se opet odnose na naseljena mjesta i to su onda *ojkonimi*, i njima se bavi *ojkonomastika*“ (Šimunović 2005:10).

tastarskim i šumarskim kartama. Za ovo istraživanje sva toponimijska građa zabilježena na kartama naknadno je provjerena s ispitanicima, koji su pored dobrog poznavanja dijalekta svojih naselja znali gotovo sva imena zemljopisnih objekata u katastarskoj općini.

Svi ispitanici² stanovnici su naselja koja napučuju štokavci i koja čine zemljopisnu cjelinu. Sva naselja nalaze se na sjevernom, sjeverozapadnom i djelomice zapadnom dijelu Gacke doline, a međusobno su odvojena brdima, poljima ili sjevernim krakom rijeke Gacke. Nasuprot štokavskih naselja nalaze se čakavska naselja koja čine drugu zemljopisnu cjelinu i od kojih se većina nalazi uz glavni tok rijeke Gacke.

Obilje toponimijske građe i jezične posebnosti u danim imenima uzrokom su ograničavanja ovoga terenskog istraživanja na štokavske toponime.

2. Geografsko-povijesni kontekst istraživanog područja

Arheološki nalazi, materijalni ostatci različitih kultura, počevši od starijeg kamenog doba preko rimskog doba pa sve do danas, svjedoče da je Gacka dolina bila oduvijek naseljena. Prema podacima grčkih i rimskih povjesničara u prapovijesno je doba u Gackoj dolini živjelo ilirsko pleme Japoda. Iz kasnog brončanog doba (11. stoljeće prije Krista), kada se počela razvijati autohtona japodska kultura, sačuvani su tragovi materijalne kulture iz nekropola i nastambi u spiljama u Pećini u Ličkom Lešću.³ Od 7. do 5. stoljeća prije Krista (starije željezno doba) život se živi na gradinama. Iz tog su vremena poznate gradine u Kompolju, Prozoru, Starom Selu, Vrhovinama i Drenovom Klancu. To su poznata japodska naselja Avendo (Kompolje) i Arupium (Veliki i Mali Vital). Japodi potpadaju pod rimsku vlast i gube svoju samostalnost u ratu 33. godine prije Krista, kada je vladao Oktavijan August. Iz tog razdoblja sačuvana su dva svetišta boga Mitre što ukazuje na činjenicu da se u 2. i 3. stoljeću štovao kult perzijskog podrijetla.⁴

² Ispitanici su stariji od 60 godina i svi su rođeni, odrasli i danas žive u Gackoj dolini.

³ O kulturi Japoda u Gackoj valja izdvojiti rad Lidije Bakarić iz Arheološkog muzeja u Zagrebu „Kultura pretpovijesnih Japoda u Gackoj“, u kojem iscrpno ali na pregledan i znanstveno-popularan način iznosi brojne podatke o materijalnim ostacima japodske kulture (Bakarić 1998: 7-31).

⁴ „Na području na kojem su živjeli Japodi otkriveni su spomenici posvećeni bogu Mitri. Spomenici tog kulta relativno su brojni i raznovrsnog su karaktera, a otkriveni su u Gackoj i oko Bihaća. Dijele se na nekoliko kategorija. Najbrojniji su reljefi malih dimenzija koji su zavjeti pojedinaca. U drugu kategoriju svrstani su zavjetni žrtvenici i ostali spomenici isključivo epigrafskog karaktera. Treća kategorija obuhvaća velike reljefe in situ, koji su bili sastavni i najvažniji dio mitričkih svetišta. Ta je kategorija spomenika najvažnija jer pruža veći uvid u strukturu i rasprostranjenost kulta na određenom području. Na području

Starohrvatsko razdoblje također nudi nekoliko lokaliteta koji potvrđuju, premda su nešto skromnijih razmjera u odnosu na starija nalazišta, kontinuitet života i održivost hrvatskog kulturnog identiteta na ovim prostorima. Pronađeni mačevi i naušnice potječu iz 9., 10. i 11. stoljeća. Upravo se u 9. stoljeću spominju stanovnici hrvatske župe Gacke⁵. Na najstarijem hrvatskom pisanom glagoljskom spomeniku iz 1100. godine *Baščanskoj ploči* prvi put se spominje ime Otočca kada se navodi da je otočka crkva Sv. Mikule (Nikole) bila u zajednici s crkvom Sv. Lucije u Baškoj na otoku Krku.⁶ U 13. stoljeću postaje župa Gacka nasljedno vlasništvo krčkih knezova Frankopana.

U 15. stoljeću papa Pio II. stolnu je crkvu Sv. Nikole podigao u rang katedrale i tim činom u Otočcu utemeljio biskupiju, koja se održala gotovo jedno stoljeće (ukinuta je 1535.).⁷ Isto to stoljeće obilježeno je čestim prodorima Turaka, ali neuspješnim. Otočac je bio neosvojiv grad zahvaljujući svom položaju na otoku nasred rijeke Gacke, a oko njega dalje prostirala se prostrana močvara koja je sam grad činila gotovo nedostupnim. Bio je opasan jakim zidom, a sve do kraja 12. stoljeća u grad se kroz glavni ulaz moglo ući jedino čamcem do mosta, koji je vodio do ulaza. „Gacka dolina bila je poprište mnogih povijesno važnih bitaka s Turcima. Kada su turske postrojbe provalile u Gacku dolinu 1520. kod Otočca ih dočeka ban Petar Berislavić te hametice potuče. Godine 1526. cijela je Lika pala u turske ruke, ali ne i Otočac. Od tada, povijest Otočca vezana je s poviješću obrane ostataka Hrvatske pred turskom najezdom, a područje tog ličkog grada postaje granicom između dva carstva. Godine 1527. Otočani su potukli Turke kod Dabra. (...) Kada je godine 1543. tursku posadu, opet kod Otočca, porazio bivši hrvatski ban Petar Keglević,

Gacke pronađena su dva mitreja in situ, Mitrej I. na lokalitetu Oltari ili Kraljev stolac na Špilničkom polju, Mitrej II. na Rajanovom griču kod Čovića, dok je treći zavjetni reljef pojedinca nađen u Sincu.“ (Krnarić 1999: 33)

⁵ U Otočcu je održan znanstveni skup „Gacka i Otočac u srednjem vijeku“ 2010. godine u organizaciji Katedre Čakavskog sabora pokrajine Gacke, Instituta dr. Ivo Pilar, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Gackog pučkog otvorenog učilišta; Zbornik radova sa navedenog skupa izdao je Institut društvenih znanosti Ivo Pilar Područni centar Gospić 2012. godine.

⁶ Brojni znanstvenici sporili su se oko toga je li na Baščanskoj ploči riječ o Otočcu u Lici pa je time još poučniji i zanimljiviji tekst Mile Bogovića „Od kneza Gačana do Mikule u Otočcu“ (Bogović 2012: 2-23) u kojem smatra kako je razložno govoriti da se opatija sv. Nikole u Otočcu, čije je postojanje potvrđeno u 14. stoljeću, krije na *Baščanskoj ploči* iza naziva Mikula u Otočcu. U tome se oslanja i na činjenicu da je benediktiziranje krčkog monaštva došlo s područja hrvatskog kraljevstva, odnosno da su s kraljem Zvonimirom na Krk došli i benediktinci iz Gacke.

⁷ O otočkoj biskupiji izlagali su brojni autori (Marko Medved, Milko Brković, Ante Gulin...) na skupu „Gacka u srednjem vijeku“, a objavljene su i mnoge knjige, primjerice knjiga biskupa Bogovića *Otočac od spomena na Baščanskoj ploči do biskupijskog središta u 15. stoljeću*.

važnost grada postade još očiglednijom. I senjski su uskoci u to vrijeme često preko Gackog polja zalazili na teritorij što su ga osvojili Turci i odanle donosili ratni plijen. (...) Za potrebe obrane tako je godine 1619. obnovljena utvrda Prozor, a na brežuljku iznad grada podignuta je mala utvrda Fortica.“ (Maštrović 1996: 138-139) Često se spominju još dvije važne bitke koje su završile turskim porazom, a to su bitka na Gusić polju 1655. i kod Jurjevih stijena 1663. godine⁸.

U 18. i 19. st. stoljeću Otočac postaje sjedištem Otočke pukovnije, tada ga i hrvatsko-ugarska kraljica Marija Terezija čini trgovištem, povezuje ga prometnicama s ostalim dijelovima zemlje, otvaraju se škole... Naime, za vrijeme vladavine Marije Terezije došlo je do reorganizacije Vojne krajine. Godine 1746. utemeljena je Otočka pukovnija (teritorijalno je zauzimala sjeverozapadni dio današnje Ličko-senjske županije), koja nije bila puka vojna postrojba već teritorijalna jedinica sastavljena od satnija kao neke vrste vojnih općina. (Holjevac 2009: 115-120) Taj sustav teritorijalne podjele je uz manje korekcije zadržan sve do razvojačenja Vojne krajine (1881.), a Otočac je postao sjedište pukovnika, a time i središnje mjesto cijele pukovnije. To je odredilo njegov daljnji razvitak u upravnome, sudskome, školskome, ali i u gospodarskome smislu.

U drugoj polovici 19. stoljeća sagrađena je vojarna, koja je imala zvaničan naziv kralja i cara Franje Josipa, ali je u narodu bila poznatija kao vojarna bana Josipa Jelačića. Ban Jelačić je puno puta isticao junaštvo hrabrih Otočana (1849. ratovao je s njima u Vojvodini protiv mađarskih pobunjenika).⁹ Tada se gradi i reperezentativno zdanje – zgrada učilišta, koja je odražavala, a i danas odražava, prostorni smisao i urbanu razinu grada. U zgradi je djelovala čitaonica, 1902. u njoj se prikazala prva kino-predstava, održavale su se u njenim dvoranama brojne zabave i kazališne predstave...¹⁰

⁸ „Bitka kod Jurjevih stijena nije u našoj historiografiji u dovoljnoj mjeri valorizirana,“ tvrdi jedan od vodećih hrvatskih povjesničara današnjice Željko Holjevac, „iako je ona po broju ljudi koji su se našli u okršaju i po značenju u mnogo čemu ako ne ravna, onda svakako bliska Krbavskoj bitci.“ (Holjevac 2009: 86)

⁹ Bach u knjizi *Povijest otočke pukovnije* opisuje taj zanimljiv odnos Otočana i Jelačića, koji je jednom prilikom slikovito izašao na vidjelo. Naime, kad je ban Jelačić 1848. zaratio s Mađarima naročito su se hrabrošću u borbama istakli Graničari, posebno Otočani. Tako je prilikom jedne predaje odlikovanja ban Jelačić otkrio glavu kad je na red došla otočka regimenta odavši tako priznanje „svojim čestitim Otočanima“. Valja spomenuti da je barun Jurica Jelačić jedno vrijeme (1848./49.) bio privremenim zapovjednikom Otočke pukovnije, drugi zapovjednik pukovnije general Maštrović prijateljevao je s banom Jelačićem, a puno godina kasnije rođen je u Otočcu još jedan potomak te slavne obitelji glumac Zvonimir Jelačić Bužimski, otac poznatijeg sina hrvatskoga književnika Dubravka.

¹⁰ Godine 1943. u toj zgradi osnovalo se Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske pod predsjedanjem Vladimira Nazora. Zgrada je 1963. proglašena spomenikom A

Otočka pukovnija bila je urbano središte, makar i u krajnje pojednostavljenoj formi, jer je zbog stoljetnog ratovanja s Osmanlijama kulturološka razina bila prilično niska, a vojne vlasti su postavljale svoje prioritete pa primjerice 1857. u pukovnji nije bilo niti jednog književnika niti umjetnika, a istodobno je na njenom području bilo 4067 osoba u djelatnoj vojnoj službi tako da je svojevrсни povijesni kuriozitet osnivanje kazališta u Otočcu. General Nikola Maštrović organizirao je 1844. u Otočcu kazališnu družinu koja je davala predstave na njemačkom i hrvatskom jeziku, a to je bilo u vrijeme kada još ni Zagreb nije imao organizirano kazalište.¹¹

Osim toga Otočac je poznat kao mjesto rođenja i življenja znamenitih ljudi čija je raznolikost zanimanja i raznovrsnost djelovanja zanimljiva i znakovita jer se njihov utjecaj osjećao na gotovo svim područjima ljudskog djelovanja od književnosti, slikarstva, znanosti preko novinarstva do državnčkih i vojnih dužnosti. Neki od njih su: slikari svjetskoga glasa Nikola Mašić (rođen u Otočcu 1852.) i Stojan Aralica (rođen u Škarama kod Otočca 1883.); posljednji zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine i vojni upravitelj Dalmacije i Crne Gore Stjepan Sarkotić von Lovćen (rođen u Sincu, selu pokraj Otočca, 1858.); znanstvenik svjetske reputacije Vladimir Varićak (rođen u Švici pokraj Otočca 1865.); novinar Alfons Dalma (pseudonim), zapravo Stjepan Tomićić, rođeni Otočanin (1919.), bio je glavni urednik austrijskih dnevnih novina *Salzburger Nachrichten* (od 1945. do 1954.), njemačkog lista

kategorije i kao Spomen-dom ZAVNOH-a od 1986. u vlasništvu je Sabora. Danas se u njoj nalazi muzejska građa, koju obogaćuje ostavština akademskog slikara Stojana Aralice.

¹¹ Neizmjeran doprinos povijesnom, kulturološkom i duhovnom identitetu Otočca i cijele Hrvatske daje rezultat istraživanja Maštrovićeva kulturnog, duhovnog i gospodarskog djelovanja u Otočcu. To je podatak da je tada osnovao malu Otočku kazališnu družinu koja je igrala veselu igru vrlo popularnog austrijskog dramatičara Augusta Kotzebuea na njemačkom *Tri otca najedanput* (u Zagrebu ju je Freudenreichova družina izvela tek 1855. – 11 godina poslije Otočca), ali i predstavu *Drvodjelja iz Petrograda* iliti *Kočijaš Petra Velikoga* na hrvatskom jeziku. Iako se ne zna je li predstava *Drvodjelja iz Petrograda* izvorno napisan komad ili prijevod sa stranog originala samo za potrebe otočkog kazališta, već je dovoljno važna činjenica da je u Otočcu 1844. izvedena predstava na hrvatskom jeziku, kada se tako nešto još nije događalo ni u razvikanijim hrvatskim kazališnim sredinama. (*Monografija General Nikola Maštrović* 1996: 112-113.) Ovi kazališni podatci „uistinu obogaćuju hrvatsku kazališnu povjesnicu: dosad se naime nije znalo da je na tom dijelu Hrvatske bilo kazališnog života u XIX. stoljeću, a pogotovo ne već godine 1844.! (...) novootkriveni podaci postaju još važniji, i to ne samo za kazališnu, već za ukupnu hrvatsku kulturnu povijest. Činjenica da je sredinom XIX. stoljeća na prostoru između Karlovca i mora; na području Gacke, u Otočcu; na prostoru insuficijentnom obiljem kulturnih događaja, postojalo kazalište, kao i to da su izvođene i hrvatske i njemačke predstave, bitno upotpunjava kazališnopovijesni zemljovid Hrvatske. Senzacionalnim kazališno-povijesnim otkrićem iznova je potvrđena činjenica da su područje Otočca i Gacke dragocjen biser hrvatskog uljudbenog naslijeđa.“ (Maštrović 1997: 119-120)

Münchener Merkur (od 1954. do 1974.), glavni urednik *Austrijske državne televizije i radija – ORF* (od 1967. do 1974.), a potom dopisnik iste televizije iz Rima (od 1974. do 1986.); književnik Josip Barković, najpoznatiji po zbirci pripovijedaka *Zeleni dječak*, rođen u Otočcu 1918.; pjesnik, pripovjedač i romanopisac Arsen Diklić¹² (rođen u Starom Selu pokraj Otočca 1922.); kemičar Egon Matijević (rođen u Otočcu 1922.); znanstvenik Aurel Kostelić (rođen u Otočcu 1933.); Zlatko Šimunović, veliko ime hrvatske likovne umjetnosti, rođen je u Otočcu 1936. godine ...

Danas je područje Gacke doline idiličan kutak u srcu Hrvatske, svojevrsna oaza prirode i kulture, spoj tradicije i suvremenosti, a očuvanost prirodnih ljepota komparativne su prednosti koje nude optimističan pogled u budućnost. Nalazeći se između glasovitog Nacionalnog parka Plitvička jezera i Nacionalnog parka Sjeverni Velebit, u blizini Botaničkog vrta na Zavižanu i poznatog marijanskog svetišta na Krasnu Gacka dolina i cijeli zapadni dio Like ima izuzetno zanimljiv i pogodan položaj. Reprezentativna vrijednost kraja otkriva se ako se tome doda postojanje Centra za očuvanje autohtonih vrsta riba i rakova krških krajeva u Ličkom Lešću, Velebitsko utočište za mlade medvjede u Kuterevu, zračna luka u središtu doline te rijeka Gacka, jedna od triju najpoznatijih salmonidnih voda na svijetu.

Govor Gacke doline

U Gackoj dolini uočavaju se štokavske i čakavske govorne značajke.

Najzapadnije čakavsko naselje je Kompolje. Čakavski govore i stanovnici Švice, Otočca, Prozora, Čovića, Lipovlja, Ličkog Lešća, Sinca i Ramljana. Čak i u Dabru i Kuterevu ima ponešto čakavskih elemenata. Spomenuti čakavski govori imaju ikavsko-ekavski refleks „jata“ prema pravilu Meyera i Jakubinskoga (misit ≠ testo, belo ≠ mliko).

Stanovnici samog gradskog središta Otočca i stanovnici okolnih sela u kojima prevladava pravoslavno stanovništvo (Podum, Škare, Doljani, Gorići, Staro Selo, Ponori, Hrvatsko Polje, Brlog, Drenov Klanac), odnosno Hrvati za koje se rabi naziv Bunjevci (Brlog, Hrvatsko Polje, Brloška Dubrava, Glavace, Drenov Klanac) su štokavci.

¹² U suradnji s Brankom Bauerom napisao je filmski scenarij prema romanu *Ne okreći se, sine*. Film je dobio prvu nagradu 1956. na festivalu u Puli. Isti dvojac snimio je i filmove *Salaš u Malom Ritu* 1976. godine i *Zimovanje u Jakobsfeldu* 1975. za koje su također dobili nagrade pulskog festivala.

Podrobne studije o čakavskim govorima Gacke doline dali su Milan Moguš¹³, Božidar Finka, Stjepan Pavešić¹⁴... Štokavski govor je gotovo neistražen, a štokavska toponimijska građa do sada nije prikazivana.

3. Etimološke, semantičke i strukturne odrednice toponima Gacke doline

Otočko područje¹⁵ nije sasvim dijalektološki pa stoga ni onomastički proučeno, zato se u ovom dijelu rada nastoji prepoznati osnova imenovateljske motivacije bez moguće usporedbe s nekim onomastičkim studijama ili znanstvenim monografijama ovdašnjih naselja i pripadajućih im područja. Morfologija prostora te življenje i djelovanje čovjeka polazište je u klasifikaciji. Radi se o gorskoj Hrvatskoj čije je obličje prostora utjecalo na formiranje dvaju tipova naselja: grad Otočac je polisadno naselje¹⁶, a sva okolna naseljena mjesta pripadaju tipu raštrkanih, rahlih, zaselačkih naselja.

S obzirom na podatke o dugovječnoj nastanjenosti stanovništva na ovom prostoru evidentni su ostatci postojanja japodske toponimije (*Avendo* i *Arupium*)¹⁷. To zacijelo svjedoči o jezičnom i izvanjezičnom značenju mjesta koja su bila imenovana tim toponimima. „Kudikamo više obavijesti, stvarne i jezične, pružaju supstratni toponimi koji su posredništvom Romana sačuvani u hrvatskom jeziku i pokazuju dugovjekli slijed obitavanja. Rimska toponimija integrirala se u hrvatski toponimijski korpus. Hrvati su, dakle, za doseobe u Liku pri plemenskom ustroju župa: Like, Gacke i Krbave pod svojim banom i županima (...), zatekli romanska imena, usvojili romanske imenice kojima su neka od imena bila motivirana i ta imena prilagodili svojem jezičnom sustavu. Njihov etimološki i etiološki sadržaj sačuvan je u toponomastičkim osno-

¹³ „Izvještaj o ispitivanju čakavštine u Lici“, Zagreb, 1960., Ljetopis JAZU, knj. 67, str. 293-295; *Izvještaj o ispitivanju čakavštine u Lici*, Zagreb, 1968., JAZU; *Čakavsko narječje*, Zagreb, 1977., Školska knjiga; „Akcenat u ličkih čakavaca“, Makedonski jezik, XXXII-XXXIII, 1981.-1982., str. 527-531; „O naglasnom sustavu čakavaca u Gackoj dolini“, Suvremena lingvistika, 1992., br. 34, str. 235-242.

¹⁴ Finka, Božidar – Pavešić, Stjepan: „Rad na proučavanju čakavskog govora u Brinju i okolicu“, Rasprave Instituta za jezik JAZU, Zagreb, 1968., str. 5-44.

¹⁵ Grad Otočac zauzima središnje mjesto u Gackoj dolini. Oko grada su se formirala sva naselja koja napučuju štokavci i čakavci.

¹⁶ „(...) polisadna naselja i(li) gradovi optočeni jarcima su nekadašnji Waserburgovi, poput Otočca, Kostajnice, Virovitice i drugih u svojim jezgrama“ (*Hrvatski prezimenik* 2008: 13).

¹⁷ Kao što je već spomenuto u prapovijesno je doba u Gackoj dolini živjelo ilirsko pleme Japoda. Iz kasnog brončanog doba, kada se počela razvijati autohtona japodska kultura, sačuvani su tragovi materijalne kulture iz nekropola i nastambi u spiljama u Pećini u Ličkom Lešću. Od VII. do V. stoljeća prije Krista život se živi na gradinama u Kompolju, Prozoru, Starom Selu, Vrhovinama i Drenovom Klancu. To su poznata japodska naselja Avendo - Kompolje i Arupium - Veliki i Mali Vital (Olujčić 2008: 29-40).

vama, a imenski segmenti u strukturama tih imena. Hrvati su ih čuli na tim mjestima, prilagodili ih svojemu jeziku na tadanjem stupnju njegova razvitka te ta imena svojim onomastičkim sadržajem, jezičnom strukturom, zemljopisnim razmještajem i nepomičnim objektima kojima su ta imena bila pridružena. Ona svjedoče o biološkoj, gospodarskoj i jezičnoj romansko--hrvatskoj simbiozi u prvim stoljećima hrvatske doseobe u Liku. Kroz sav srednji vijek hrvatska čakavska Lika bila je gusto naseljena, razvila jaku poljoprivrednu djelatnost po središnjoj Lici, po ličkim poljima, uz jezera i pritoke ličkih ponornica. Hrvati su unaprijedili šumsko gospodarenje i gradnju drvom (ličke kuće, brvnare), podizali gradove i utvrde te po strukturi pojedinih skupina toponima ostavili svjedočanstva svoje rodovsko-plemenske organiziranosti, kao što je to razvidno u patronimnim imenima na *-ić* (...), na *-ci* (...), u etničkim imenima na *-'ane* (...), u imenima koja izražavaju posjedovne odnose (...) i u toponimnim imenima s vrlo razvijenom zemljopisnom nomenklaturom (...) i nomenklaturom u kojoj se očituje ljudska djelatnost (...) itd.“ (Šimunović 2010: 234-235) U navedenu podjelu uklapaju se toponimi (ojkonimi) s otočkoga područja: patronimno ime *Čoviće*, etnička imena *Doljani* i *Ramljane*¹⁸, posjedovno ime *Brloška Dubrava*, toponimna imena s razvijenom zemljopisnom nomenklaturom (*Dabar*, *Prozor*, *Podum*, *Drenov Klanac*, *Glavace*, *Hrvatsko Polje*, *Kompolje*, *Kuterevo*, *Otočac*, *Škare*) te *Staro Selo* kao toponim u kojem se očituje ljudska djelatnost (kulturno-povijesni toponimi). Toponimi opisuju izgled kraja i upozoravaju na čovjekovo djelovanje u njemu (što će biti vidljivije kod oronima i mikrotoponima). Neka su naselja motivirana vodom (*Sinac*, *Švica*, *Ponori*, *Brlog*) te upozoravaju na svrsishodan izbor i razmještaj u porječju rijeke Gacke. Šumarstvo je ovom kraju razvijeno i važno, pa je logični slijed toga i motivacija šumama i biljkama (*Gorići*, *Ličko Lešće*, *Lipovlje*).

Analiza ojkonima u okvirima strukturne klasifikacije nameće zaključak da je veća zastupljenost jednočlanih od dvočlanih ojkonima (ostale toponomastičke skupine također imaju prevlast jednočlanih nad dvočlanim nazivima). Među jednočlanim ojkonimima (*Brlog*, *Čoviće*, *Dabar*, *Doljani*, *Glavace*, *Gorići*, *Kompolje*, *Kuterevo*, *Lipovlje*, *Otočac*, *Podum*, *Ponori*, *Prozor*, *Ramljane*, *Sinac*, *Škare*, *Švica*) prepoznaju se neafiksni i afiksni u čijoj tvorbi sudjeluju različiti sufiksi. Moguće je izdvojiti jednu prefiksnu tvorbu pomoću prefiksa pod- (*Podum*), jednu tvorbenu sraslicu (*Kompolje*) i jedan deminutivni

¹⁸ „U ojkonimima na *-'ane* prepoznajemo u njihovoj osnovi toponimizirani apelativ kao još stariji oblik toponima pridružen objektu koji predstavlja imensku kategoriju ‘neživog’, lokalitet. Tek oblikovan sa sufiksom *-'ane/-'ani* ti se toponimi pridružuju naseljenomu mjestu, predstavljaju imensku kategoriju ‘živog’, naselje ‘ljude koji tamo žive’“ (Šimunović 2010: 238).

oblik (*Otočac*). Dvočlani ojkonomi (*Brloška Dubrava*, *Drenov Klanac*, *Hrvatsko Polje*, *Ličko Lešće*, *Staro Selo*) tvoreni su postupkom pridjev+ojkonim. U daljnjoj podjeli na dijelove i zaselke svi ojkonomi, jednočlani i dvočlani, koji su postali od imenice i pridjeva nalaze se u binarnoj opoziciji dok označavaju izgled, veličinu i položaj onoga što imenuju (*donji* - *gornji*, *veliki* - *mali*).

Sljedeća poglavlja donose popise i klasifikacijske napomene vezane za štokavske toponime.

4. Štokavski ojkonomi

Slijedi popis štokavskih naselja uz etimološke, semantičke i strukturne odrednice.

Brlog – naselje smješteno u Gackom polju uz umjetno Gusić jezero, 14 km sjeverozapadno od Otočca. Dijelovi naselja su zaseoci antroponimnoga postanja Babić Most, Brankovići, Puhali i Nikšić Most. Zaseok Gradina ubraja se u kulturno-povijesne toponime, a imena zaseoka Pod Kosom i Podbrde određeni su okolnim toponimima (odnosi su izraženi prijedlozima od kojih je drugi postao prefiks). Zaseok Ševrlje je nejasne motivacije, a zaseok Brlog Placa je dvojakog značenja: odraz gospodarske djelatnosti stanovništva (*placa* – mjesto prodaje i kupovine poljoprivrednih proizvoda¹⁹) i društvenog i duhovnog života (mjesto okupljanja ljudi u blizini crkava i škole). Ime naselja je motivirano sastavom i osobitostima tla – sl. *brlog* označava *kaljugu*, *talog* (Skok 1971: 213) što odgovara močvarnom sastavu tla na području gdje je nastalo naselje. Daljnje tumačenje osnove toponima vodi do veze između prvog dijela *bbr-* (*bero*) - *medvjed* i drugog dijela složenice *log* - *ležati* što bi značilo *medvjedov ležaj*.

Brloška Dubrava – naselje smješteno 11 km sjeverozapadno od grada Otočca. Dijelovi naselja su zaseoci antroponimnoga postanja: Kavarići, Perišići, Grubori, Jurkovići i Rončevići. Ime naselja, kao i okolnih brda Jelovke i Luga, može se svrstati u fitonimske toponime. U korijenu ojkonomima nalazi se „apelativ *dub* (< psl. *dǫbъ) koji označuje prije svega dubovu (hrastovu) šumu koja se nekoć nalazila u blizini sela. Da je u okolici (...) bilo šume, svjedoči i mikrotoponim *Dubrava* (< psl. *dǫbъrava), koji na hrvatskome prostoru uglavnom označuje listopadnu šumu, a u kojemu se također nalazi praslavenski korijen *dǫbъ“ (Vidović 2008: 434). Jelovka se dovodi u vezu s fitonimom *jela*, a toponim Lug praslavenskoga je podrijetla i dovodi se u vezu sa određenom vrstom hrasta - *hrasta lužnjaka* (Skok 1972: 327).

¹⁹ Glavna gospodarska djelatnost tamošnjeg stanovništva jest zemljoradnja.

Dabar – naselje smješteno 16 km sjeveroistočno od grada Otočca. U pisanim se dokumentima prvi put spominje 1449. godine kao utvrda Frankopana (ime brda Gradina ukazuje na nekadašnje postojanje utvrde); tijekom Osmanlijskog Carstva je krajiško uporište. Zaseoci: Rikača, Zabare, Varoš, Lug, Bobić Brdo, Zapolje²⁰, Gradsko Polje, Ljuštinova Draga, Gaj, Miščevići, Garovi i Antići. U ovo područje ubraja se i Petrinić Polje, koje egzistira kao samostalno selo sa svojim zaseocima: Smolčići, Galinka, Bilića Selo, Vuksanovo Selo i Brezovac. Dabar je smješten u mikroregiji Sjeverozapadnoga po-brđa s malim poljima Gorske Hrvatske pa je i logično naselju dano toponimno ime s vrlo razvijenom zemljopisnom nomenklaturom. Riječ je staroslaven-skog podrijetla u značenju *šumska dolina, provalija*; u hrvatskom jeziku saču-vana samo kao toponim, a u ostalim značenjima je propala zbog izbjegavanja homonimije s istoimenom životinjom (Skok 1971: 370-371), koja odgova-ra zemljopisnim karakteristikama tog udaljenog, šumom okruženog i među brdima smještenog teško dostupnog mjesta. Za Dabar, kao i za Kompolje, karakteristično je postojanje tzv. stanova (nastambi koje su se gradile daleko od kuće, visoko u brdima kamo su preko ljeta ljudi gonili blago na ispašu), koji su opet nazivani ili po imenima ljudi kojima pripadaju (Rajković Stanovi – stanovi ljudi iz zaseoka Zabare, Ljuštinovi Stanovi...) ili po konfiguraciji terena na kojem se nalaze (npr. Poljane). Zabare ili Zapolje su prefiksarno izvedeni ojkonomi nastali „univerbizacijom prijedložnih konstrukcija“ (Šimunović 2005: 169) - *iza bara* > Zabare ili *iza Polja* > Zapolje. U ovim imenskim tipovima prijedlozi zamjenjuju svoju sintaktičku funkciju prostornog odnosa oznakom mjesta.

Doljani – naselje smješteno na sjeveroistočnom dijelu Gackog polja, 10 km sjeveroistočno od grada Otočca. Ovo je u Lici vrlo rasprostranjeni stari slavenski imenski tip na *-jani* koji se odnosi na naselja, a označuje „ljude koji su se naselili na mjestu čije je ime u osnovi dotičnoga ojkonomi“ (Šimunović 2003: 71-90). Ovaj je etnički ojkonom uvjetovan fiziogeografskim svojstvima tla i to karakterističan za krške terene u kojima *do(l)* označava „bilo koju udu-binu u kršu“. Riječ je o antonimnim ojkonomima – Gornji i Donji Doljani²¹, koje čine zaseoci većinom antroponimnoga postanja: Baljevac, Mirkovići, Ognjenovići, Mandići, Škorak, Čurčić Draga, Jovići i Ružići.

Drenov Klanac – naselje smješteno 14 km sjeverozapadno od grada Otočca. Metaforično ime Drenovog Klanca dovodi se u vezu s fiziogeograf-

²⁰ U Zapolju je pronađena čovječja ribica 1879. godine.

²¹ Za pučku orijentaciju služile su opozitne imenice, prijedlozi ili u ovom slučaju pridjevi gornji – donji kojima su motivirani toponimi u kojima značenje gore znače „istok“, a dolje „zapad“. To se u narodu tumači predodžbom kretanja sunca, koje se na istoku penje „gore“, a na zapadu silazi „dolje“.

skim svojstvima područja na kojemu se prostire. Naime, geografski smještaj naselja očituje se kao uzak, dubok i duguljast usjek strmih strana među brdima (Ravni vrh, Kotlova greda, Kruškovača, Vlačinka, Grabar, Tuk, Drakula plase, Žegarac vrh, Velika greda, Drakulaša, Krekovača, Žakula uvala, Đuminovac), a prvi dio ojkonima kao i neka imena brda ukazuju na raznovrsni biljni svijet ovoga podneblja (Drenov > *dren*, Kruškovača > *kruška*, Grabar > *grab*). Svi zaseoci su antroponimnoga postanja: Lalići, Žakule, Bjelobabe, Price, Drakule i Lončari. U naselju je važno arheološko nalazište japodske nekropole iz starijega i mlađega željeznoga doba, a u 17. stoljeću Petar Zrinski gradi kulu od koje su ostale samo ruševine.

Glavace – naselje smješteno na sjevernom dijelu Gackoga polja, 7 km sjeveroistočno od grada Otočca. Morfološki oblik krša uvjetovao je patronimno ime naselja (-ce), koje se nalazi uz zasebne uzvisine na brdskom vijencu. Naselje čine zaseoci antroponimnoga postanja: Žegarci, Kukići, Nećaci, Mikići, Kneževići, Šušnjići, Mihovilovići, Pavelići i Diklići.

Gorići – naselje smješteno 8 km jugozapadno od grada Otočca. Na mjestu današnjega naselja nekada je bila velika šuma (*gora*) pa je ime naselja i motivirano šumom. Zaseoci: Simičini, Crkvina, Tomičino Brdo, Ćirini, Drage i Modrići. Toponim Crkvina je jedan od sakralnih toponima koji ukazuje na nekadašnje postojanje crkve od koje su danas ostali samo ostatci. Crkvu su sagradila plemena, koja su se naselila na ovome području, a među kojima su bili Simičini i Ćirini, prema pučkoj predaji potomci dvojice od četvorice braće koji su naselili ovaj gorski dio Gacke zavale.

Hrvatsko Polje – nalazi se 11 km sjeverozapadno od Otočca. Mijenjalo se ime naselja od Vlaškog²² (do 1910.) preko Srpskog (od 1910. do 1992.) do Hrvatskog (od 1992.). Dijelovi naselja su Bjeljevine i Rosotrun te zaseoci antroponimnoga postanja Rukavine i Šimunići. Iako veći dio površine Hrvatskog Polja, a i susjednog naselja Kompolja, otpada na više ravnjačke površine i humove gdje prevladavaju slabi pašnjaci s mjestimičnim kamenjarom i šikarom, a u višim zonama prava šuma dok manji dio zaprema polje, oba ojkonima u svojoj sastavnici imaju riječ *polje*. Riječ *polje* je praslavenskog porijekla i često se javlja u dvočlanim toponimima označavajući obradivu zemlju.

Kuterevo – naselje smješteno podno Kuterevske kose, 14 km jugozapadno od grada Otočca. Maštovitost ovdašnjeg stanovništva došla je do izražaja u davanju imena naseljima, njivama, pašnjacima, livadama, šumama... pri čemu se nailazi na jednočlane, dvočlane ili višečlane toponime bilo da su nastali pod utjecajem čovjekova rada ili da su uvjetovani fiziogeografskim svojstvima tla, npr. Poljana, Klanac, Jurković Brdo, Grezina, Grič, Podgora,

²² Starosjedioci su doseljeno srpsko stanovništvo zvali Vlasi pa otuda i spomenuti dio ojkonima.

Rončević Draga, Šepci, Dulibe, Dražica, Kamenica, Krčevine pod stražom, Matijina draga, Zečja draga... Zaseoci naselja su: Poljana (*polje, poljana, poličica, poljanka* - karakteristična krška površina među brdima pogodna za zemljoradnju), Krč (obradivo tlo dobiveno krčenjem šume), Klanac (dugački tjesnac među brdima), Burići, Jurković Brdo, Varoš (naseobina uz grad) – kuće u okolici crkve i škole, Ulica, Grezina - nastala od prasl. *gręz-* > *stajati pod vodom, propadati u vodu, blato, snijeg* (Skok 1971: 615), Grič, Podgora (položaj zaselka pod gorom određen je prefiksom), Trsje (naziv je nastao zbog uzgoja vinove loze na tom području) i Dulibe (duboka jama). Ojkonimi su nastali većinom s obzirom na oblik i karakteristike tla, postupak stvaranja tla i način stanovanja. Kuterevo se kao naselje spominje još u 15. stoljeću, a oduvijek se „prenosi narodna predaja da je Kuterevo dobilo ime po svom zemljopisnom položaju. Naime, Kuterevo se nalazi u određenom kutu u odnosu na glavnu prometnicu Švica – Krasno“ (Marinić – Rožman 2007: 59). S druge strane, kuterevska dolina ima oblik kuta pa bi onda ovaj ojkonim bio metaforički označen. Svesl. i prasl. riječ **kōtъ* znači *ugao* (Skok 1971: 248).

Podum – smješten u središnjem dijelu Gackoga polja, 6 km istočno od Otočca. Do imena naselja došlo se postupkom prefiksalne tvorbe prijedlogom *pod* i imena brda Um, govoreći nam o smještaju naselja u podnožju brda. Imena svih zaseoka su antroponimnog postanja: Diklići, Ivančevići, Marjani, Naprte, Kangrge, Uzelci, Jurkovići, Savići, Ćurčići, Kosići i Mašići.

Ponori – naselje smješteno 9 km zapadno od Otočca. Daljnja podjela na Donje i Gornje Ponore pripada svojom dvočlanom toponimskom strukturom tvorbenom modelu pridjev + ojkonim. Pojedini zaseoci s antroponimnog postanja (Skendžići, Diklići, Banjani, Sekizi, Grozdanići, Ivančevići, Vugliši i Rukavine), a neki s vezani uz fiziogeografska svojstva tla: Buk – mjesto gdje voda pada bučeći, Gajići – sufikslnom tvorbom dobiveni umanjeni oblik zaseoka obraslog šumom, Lisine – toponim nastao od imenice *gol (lis)* kojom se opisuje njegovo ime (Šimunović 2009: 290) i Rudine - termin kojim se označava postojanje zelene zaravni na kršu. Toponim Ponori izvodi se iz osobitosti tla na kojem se naselje nalazi, a koje karakterizira postojanje brojnih ponora rijeke Gacke i podzemnih voda.

Staro Selo – nalazi se 5 km sjeverno od Otočca. U imenu Starog Sela, koji pripada tipu dvočlanog ojkonima, uočava se pridjevski oblik imena kojim se označava staro naselje. U povijesnim podacima često se spominje selo Vilić ili Vilići, primjerice Valvasor u 17. stoljeću spominje selo „Vilichi oder Viliz“ (Kranjčević 2003: 51), Lopašić u *Spomenicima hrvatske Krajine* navodi da se u 17. stoljeću naselilo stanovništvo u Viličko polje koje je tako prozvano po gradini Vilić. Tijekom vremena taj se stari ojkonim izgubio. Zaseoci su antroponimnog postanja: Milakovići, Vuksani, Dugandžije, Žunići i Mašići.

Škare – smještene su na sjeveroistočnome dijelu Gackoga polja, 7 km sjeveroistočno od Otočca. Ime naselja je metaforično, a odražava izgled naselja koji sa svoja dva kraka između okolnih brda doista podsjeća na otvorene škare. Zaseoci su antroponimnog postanja: Božičković Draga, Stojanovići, Skendžići, Banjani, Božići, Svilar, Sekizi i Aralice.

5. Štokavski oronimi

Terenskim istraživanjem i uvidom u karte oko naseljenih mjesta koja administrativno pripadaju gradu Otočcu uočeni su brojni oronimi, koji se zbog preglednosti navode uz pripadajuća naselja (neki oronimi povezuju ili razdvajaju dva ili više naselja), a potom se neki etimološki objašnjavaju i semantički klasificiraju: BRLOG - Debelaš, Škamlica, Brloška kosa, Grabar; BRLOŠKA DUBRAVA - Lončara vrh, Jelovka, Lug; DABAR - Vrbovice, Palež, Konjska glava, Smolčić uvala, Kujača, Crni vrh, Vučkova glavica (Vučjak), Sitenik, Rape, Čelina, Mali i Veliki Lisac, Korać, Siljevac, Puličin vrh, Gradina, Brezici, Tuk, Bogavča, Staparusa; DOLJANI - Šarić brdo, Krčevine, Jurjeva kosa, Ružić vrh, Jović umčić, Bogavča, Brda, Drage Kipinske, Atlinovac, Milankovac, Kapan, Crni vrh, Samar, Gaskovača; DRENOV KLANAC - Ravni vrh, Kotlova greda, Kruškovača, Vlašinka, Grabar, Tuk, Drakula plase, Žegarac vrh, Velika greda, Drakulaša, Krekovača, Žakula uvala, Đuminovac; GLAVACE - Šušnjić gaj, Žegarski vrščić, Mikićevo pogledalo, Sveta Petka, Budimka; GORIĆI - Lubardenik, Panos, Vrščić, Kosa, Svilaruša, Ćirin vrh; HRVATSKO POLJE - Rudinka, Kuruzeb; KUTEREVO - Mala kuterevska kosa, Bila, Kopija, Volovska glava (na Dulibama), Zmijnjak, Liplja, Kuljka, Melčište, Debelo brdo, Hajdučke drage; PODUM – Um; PONORI - Kosinovac, Sekizov vrh, Grabik, Banjski vrh, Sekizovac, Derikrava, Osvije, Švrakin vrh (Švrakić), Lubardenik, Araličin vrh, Petković vrh, Priseka; STARO SELO - Inin vrh, Vrčibrdo, Zorišnjak, Vuksanova dolina, Grabik, Milešnjak, Previja; ŠKARE - Paskašov vrh, Božičković draga, Romanića drage, Drenovac, Okuč, Tuk, Veratov gaj, Atlinovac, Ograde, Erderoga kosa, Sekizov gaj.

Razvidno je da je otočko područje geografski vrlo zanimljivo i lingvistički vrlo bogato pa je i obilna geografska nomenklatura. Oronimi se prema sadržaju mogu podijeliti u nekoliko skupina: zemljopisna imena uvjetovana fiziogeografskim svojstvima tla, zemljopisna imena izvedena od drugih geografskih imena, kulturno-povijesni i gospodarstveni toponimi i posvojni toponimi.²³ Jednu od skupina čine zemljopisni termini u toponimiji. „To su jednočlani apelativi koji se većinom upotrebljavaju i u govoru“ (Šimunović

²³ Oronimi su podijeljeni po klasifikaciji Petra Šimunovića primijenjenoj u *Bračkoj toponimiji*.

2004: 189): brdo – veća uzvisina vezana s okolišnim masivom (Brda), um ili umac – omanji odjeliti brežuljak (Um)... Drugu skupinu čine oronimi uvjetovani razmještajem, oblikom i izgledom tla: kosa – brdo što se stranama proteglo uzduž a ne u šiljak (Brloška kosa, Jurjeva kosa, Kuterevska kosa), vrh – najviši vrh brda (Lončara vrh, Vršci, Inin vrh, Vrv, Paskašov vrh, Dupli vršak), duliba – duboka jama (Dulibe), rudina – zelena zaravan na kršu (Rudinka), glava – zasebna uzvisina i vrh na brdskom vijencu (Konjska glava, Vučkova glava), draga – udol koji presijeca uzvisinu (Drage Kipinske, Hajdučke drage, Romanića drage, Božičković draga), greda – stijena ili kamenita kosa (Kotlova greda, Velika greda), Čelina – brdo s glavnim proplankom izloženim suncu, Debelo brdo – toponimijska sintagma u kojoj imenica označuje objekt a pridjev određuje izgled objekta... Valja izdvojiti, primjerice, dvočlane oronime Konjska glava i Volovska glava koji zajedničkim sadržajem čine metafore i označuju predjele koji naliče konjskoj ili volovskoj glavi.

Daljnja klasifikacija vodi do podjele oronima s obzirom na ljudsko djelovanje, npr. gaj – uzgojna šuma, predio prekriven šumom (Sekizov gaj), *krčevine* - obradive površine dobivene krčenjem šume (Krčevine), palež – paležem dobiveno obradivo tlo (Palež), a njima bliski su i oronimi antroponimnog postanja (Drakula plase, Mikićevo pogledalo, Sekizovac, Araličin vrh). Bogatstvo zemljopisnih naziva ogleda se i u oronimima motiviranim nazivima biljaka (Jelovka, Grabar, Kruškovača, Brezici, Drenovac), životinja (Švrakin vrh, Zmijnjak), duhovnim životom (Sveta Petka) i kulturno.povijesnim nasljeđem (Gradina).

Mogu se uočiti i oronimi određeni odnosom prema okolišnim objektima (relacijski oronimi). Taj odnos izrađen je najčešće oprečnim pridjevima *veliki - mali*: Mali i Veliki Lisac, Velika greda, Mala kuterevska kosa i sl.

6. Štokavski hidronimi

Brojni hidronimi dobiveni ispitivanjem stanovnika pojedinih naselja nisu zabilježeni na pregledanim kartama stoga se donosi popis svih hidronimskih oblika (rijeka, potoka, prirodnih i umjetnih jezera, izvora, ponora, bezdana, jama, lokvi) s popratnim etimološkim i značenjskim tumačenjima.

Popis naselja i pripadajućih im hidronima: BRLOG - Gusić jezero (umjetno jezero), Gacka (umjetno korito rijeke); BRLOŠKA DUBRAVA - Gacka (staro korito kojim rijeka teče povremeno); DABAR - Vrelo (izvor), Jaruga (potok), Saverina jama (nalazi se u voćaru „gazde Save“ i u njoj žive čovječje ribice), Pećina (izvor vode u kišnim danima), Potkonjačka jama (izvor), Žljeba, Živica i Živulja (bunari u nekadašnjem selu Živice), Mijajlovića (bezdan), Bezdana draga, Ponor, Bubanova mlinica (ponor u zaseoku Zabare, dijelu Budžak,

u koji danas odlazi voda iz cijeloga Dabra; iznad ponora je sagrađena mlinica), Čatrnja i Rakita (izvori u Petrinić Polju); DOLJANI - Bukarinovac (potok), Grabovača (izvor), Kosovača (izvor), Vrelac (izvor), Janjatovac (izvor), Pečina Škorak (izvor), Seget (izvor), Vrbica (izvor); GORIĆI - seoski bunar, Pištenjak (povremeni izvor na Kosi); HRVATSKO POLJE - Gacka, Živulja (izvor); KUTEREVO - bunari, Goršćeva jama (bezdan); PODUM - Markovac (potok), Živulja (izvor na vrhu Uma); PONORI - Grabar (ponor iz kojega voda odlazi u Sv. Juraj); STARO SELO – Gacka; ŠKARE - Svilarevac (izvor), Bukarinovac (izvor), Vickovac (izvor), Sekizovac (izvor), Pišter (izvor).

Pojam Gacka u višestrukoj je uporabi na ovom području. Riječ je o horonimu, toponimu i hidronimu. „Horonim Gacka egzistira od polovine 10. stoljeća pa nadalje bez većih oscilacija u pogledu područja i pojavnosti. Izvoriste mu je početak 9. stoljeća kada se pojavljuje etnos Guduskana/Gačana, koji se ustaljivanjem na jednome prostoru pretvara u etnik, da bi i samo područje njegova boravka bilo obilježeno horonimom Gacka“ (Kranjčević 2012: 360). Etimološko promišljanje pojma Gacke može se svesti na tri osnovna tumačenja, koja se razlikuju po polazišnim osnovama: **gbd*, *gat* i *gad*. Sva su tri polazišta slavenskoga jezičnog podrijetla. Skok smatra da se praslavenski korijen **gbd* nalazi u etniku Guduscanorum/Goduscanorum, a kako se Guduskani izjednačavaju s Gačanima, smatra da se taj korijen nalazi i u horonimu Gacka, i u istoimenom hidronimu te u etniku Gačanin i kjetiku gačanski. Skok pronalazi da navedeni praslavenski korijen ima podrijetlo u staropruskoj riječi *gude* u značenju *šuma* (Skok 1971: 541-542). Isto smatra i Katičić pa temeljem toga izvodi značenja: *Gdbbska* – *šumska rijeka*, *Gdbbska župa* – *šumska župa* ili *župa šumske rijeke*, *Gdbbsčani* – *stanovnici šumske župe* (Katičić 1985: 85). Petar Šimunović u etimološkome određivanju Gacke polazi od praslavenske riječi *gat* u značenju *jaz* (Šimunović u: *Vila Velebita*, br. 14). Neki su se opredijelili za praslavensku riječ *gad* u značenju *zmija* (takvo mišljenje podržava i Skok) što bi metaforički opisivalo tok rijeke Gacke, koja izvire na jednoj strani Gackog polja i vijuga između brojnih uzvisina na sasvim suprotnu stranu polja gdje ponire.

Uz uobičajene termine za izvorske vode (Vrelac, Vrelo, Pišter, Živulja), tekućice (Jaruga) neki su nazivi fitonimskog (Grabovača, Grabar, Vrbica) i zoonimskog podrijetla (Kosovača). Motiviranost imenima, prezimenima ili nadimcima vidljiva je u hidronimima nastalim postupkom sufiksalne tvorbe od imenica te plodnog sufiksa *-ac*, npr. Janjatovac, Bukarinovac, Svilarevac i Sekizovac. Zabilježen je jedan sakralni hidronim Markovac. Ime potoka motivirano je imenom crkve Sv. Marka pokraj koje izvire²⁴.

²⁴ Danas su vidljivi samo ostatci crkve.

7. Štokavski mikrotoponimi

Tematizirani prostor dijeli se na sljedeća područja koja su uglavnom od gospodarskoga poljoprivrednog značaja i obradive su površine, a kasificirat će se prema naseljima kojima gravitiraju: BRLOG - Gusić polje (danas ponor Gacke), Laništa, Milanuša, Bare; DABAR - Bare (uz zaseok Zabare), Osmagino polje (iznad polja nekada je bilo selo Živica), Krubljak, Durel (brdo i livada), Veliki i Mali Surdup (uvala), Vrbovice (polje i šuma), Petrinić polje, Galinka, Milankovac, Topoluša; DOLJANI - Doljansko polje, Rosulje; DRENOV KLANAC - Klanačko polje; GLAVACE - Radaštak, Kukić gaj, Ajdukuša, Krčevine, Kućišta; GORIĆI - Mali Gorići, Gavranove njive; HRVATSKO POLJE - Hrvatsko polje; KUTEREVO – Hajdučke drage; PODUM - Gacko polje, Davidovo brdo, Mramor, Krč; PONORI - Dolišće, Donji Ponori, Gornji Ponori; ŠKARE - Banjske luke, Brdina, Pećina.

Sva navedena polja dijele se dalje na manje imenovane površine, koje zbog velike brojnosti nisu predmet ovog istraživanja.

Značenjska klasifikacija primjernih mikrotoponima oslikava reljefnu slojevitost otočkoga područja. Mikrotoponimi uvjetovani fiziogeografskim svojstvima tla: zemljopisni nazivi (Bare, Gusić polje, Banjske luke, Drage, Gacko polje, Petrinić polje), mikrotoponimi s obzirom na razmještaj, oblik i izgled tla najčešće nastaju opisom imenovanog područja (Brdina) dok se drugi odnose na sastav i osobitosti tla (Pećine), nazive biljaka (Laništa, Topoluša) i životinja (Gavranove njive). Mikrotoponimi nastali pod utjecajem čovjekova rada: kulturno-povijesni toponimi (Hajdučke drage, Osmagino polje²⁵), mikrotoponimi kao odraz gospodarske djelatnosti stanovništva (Krčevine, Krč), mikrotoponimi kao odraz društvenoga i duhovnoga života (Kućišta), mikrotoponimi antroponimnoga postanja (Milanuša, Milankovac, Davidovo brdo – motivacija kršćanskim imenom) te odnosni mikrotoponimi (Veliki i Mali Surdup, Mali Gorići, Donji i Gornji Ponori).

²⁵ Usmena narodna predaja donosi priču o nastajanju ovoga mikrotoponima: „Kod Dabra pri brdu Pogledalo prema Doljanima nalaze se ostatci utvrde koju je sagradio Bartol Frankopan. No, njegov sin dao je tu utvrdi porušiti jer su Turci prodrli ovamo nakon osvajanja Like 1527. godine. Dok je turski zapovjednik Udbine Osman-aga Glumac napredovao Glibodolom prema Brinju, Otočani su ga napali kod Dabra u blizini ovoga grada, potukli ga i ranili pa je morao pobjeći glavom bez obzira. U bijegu mu je bio usmrćen konj pa se sakrio u šuplje drvo i tamo umro. Polje na kojem se nalazilo to drvo još i danas se zove Osmagino polje“ (Bach 2010: 31).

8. Zaključak

Popisi, etimološka objašnjenja, značenjska i strukturna klasifikacija štokavskih toponima pokazuju višestruku zanimljivost onomastičke građe područja Gacke doline. Korpus od 500-tinjak navedenih i obrađenih toponima pokazuje raznolikost uvjetovanu jezično-povijesnim, gospodarskim i zemljopisnim odrednicama. U nešto su većoj mjeri zastupljeni jednočlani od dvočlanih toponima, a motivacijom su vezani uz čovjeka i njegovo djelovanje (kulturno-povijesni toponimi, toponimi nastali kao odraz gospodarske djelatnosti stanovništva, toponimi nastali kao odraz društvenoga i duhovnog života, toponimi antroponimnoga postanja) i uz fiziogeografska svojstva tla (toponimi s obzirom na razmještaj, oblik, osobitost i izgled tla, toponimi motivirani nazivima biljaka, životinja, vodom). Uočeni su svi tvorbeni oblici, od kojih je najčešća sufiksalsna tvorba, kao i brojni deminutivi i nešto manje zastupljeni augmentativi koji naglašavaju karakteristike onoga što imenuju. Toponimi su uglavnom slavenškog podrijetla, a uočeno je tek nekoliko turcizama što je u skladu s činjenicom da je ovaj prostor za vrijeme turskih osvajanja bio slobodan.

„Toponimi su prvorazredni jezični i povijesni spomenici, ali na žalost takvi spomenici o kojima se najmanje brinemo i koji zbog toga od svih drugih spomenika najbrže i zauvijek nestaju.“ (Šimunović 2004: 262) Bogatstvo i slikovitost štokavskih toponima, koji uspješno egzistiraju uz čakavske toponime, zrcale bogatu povijest ljudi iz Gacke doline i njihovu umješnost u imenovanju prostora koji ih okružuje i u kojem žive. Dobiveni popis i opisi toponima, koji najvjernije i najpouzdanije svjedoče o jezičnoj prošlosti, samo su početak opisivanja suvremene jezične stvarnosti istraživanog područja.

Literatura

- Bach, Franz: *Povijest Otočke pukovnije*, Hrvatski institut za povijest – Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, Zagreb – Otočac, 2010.
- Bakarić, Lidija: „Prozor jučer i danas“, u: *Grad Otočac 3*, ur. Milan Gomerčić, Narodno sveučilište Otočac – Poglavarstvo Grada Otočca, Otočac, 1997.
- Bogović, Mile: *Otočac od spomena na Bašćanskoj ploči do biskupijskog središta u 15. stoljeću*, Otočac, 2010.
- Bogović, Mile: „Od kneza Gačana do Mikule u Otočcu“, u: *Gacka u srednjem vijeku*, ur. Hrvoje Gračanin i Željko Holjevac, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - Područni centar Gospić, Zagreb – Otočac, 2012.

- Brala-Mudrovčić, Jasminka: „Kulturne prilike otočkoga područja (zapadni dio Like u 19. stoljeću“, u: *Šime Starčević i hrvatska kultura u 19. stoljeću*, Sveučilište u Zadru – Odjel za nastavničke studije u Gospiću, Zadar – Gospić, 2014.
- Feldbauer, Božidar: *Leksikon naselja Hrvatske I-II*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2004/2005.
- Finka, Božidar – Pavešić, Stjepan: „Rad na proučavanju čakavskog govora u Brinju i okolici“, Rasprave Instituta za jezik JAZU, Zagreb, 1968..
- *Gacka u srednjem vijeku*, ur. Hrvoje Gračanin i Željko Holjevac, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - Područni centar Gospić, Zagreb – Otočac, 2012.
- *General Nikola Maštrović. Život i djelo jednog hrvatskog časnika*, monografiju priredio Tihomil Maštrović, ERASMUS Naklada, Zagreb, 1996.
- Gluhak, Alemko: *Hrvatski etimološki rječnik*, August Cesarec, Zagreb, 1993.
- Holjevac, Željko: *Gackom kroz povijest*, Otočac, 2009.
- *Hrvatski prezimenik*, priredili Franjo Maletić i Petar Šimunović, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2008.
- Karte Katastarskog ureda i Šumarije u Otočcu.
- Katičić, Radoslav: „Filološka razmatranja uz izvore z začecima hrvatske države“, Staroslavenska prosvjeta, ser. III, sv. 16, Die Anfänge des kroatischen States, u: *Die Bayern und ihre Nachbarn*, Teil 1, Wien, 1985.
- Kranjčević, Milan: *Švica*, KČSPG, Otočac, 2003.
- Kranjčević, Milan: *Ričnik gacke čakavščine – Konpoljski divan*, KČSPG – GRAFTRADE, Rijeka, 2003.
- Kranjčević, Milan: „Regija Gacka od samih početaka u hrvatskoj povijesti pa sve do suvremenosti“, u: *Gacka u srednjem vijeku*, ur. Hrvoje Gračanin i Željko Holjevac, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - Područni centar Gospić, Zagreb – Otočac, 2012.
- Krznarić, Mara: „Mitrički spomenici i mitraizam u Gackoj“, u: *Grad Otočac 5*, ur. Nada Odorčić, GPOUO – Poglavarstvo Grada Otočca, Otočac, 1999.
- Lisac, Josip: *Hrvatska dijalektologija 1. (Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja)*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.
- Lončarić, Mijo: „Prilog ranoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica*, 19, 2010.
- Marinić, Nikola – Rožman, Ivan: *Kuterevo u prošlosti i sadašnjosti*, Dobrovoljno vatrogasno društvo Kuterevo, Kuterevo, 2007.

- Maštrović, Tihomil: „Hrvatsko kazalište u Otočcu godine 1844.“, u: *Grad Otočac 3*, ur. Milan Gomerčić, Narodno sveučilište Otočac – Poglavarstvo Grada Otočca, Otočac, 1997.
- Moguš, Milan: „Izveštaj o ispitivanju čakavštine u Lici“, Ljetopis JAZU, knj. 67, 1960.
- Moguš, Milan: *Izveštaj o ispitivanju čakavštine u Lici*, JAZU, Zagreb, 1968.
- Moguš, Milan: *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
- Moguš, Milan: „Akcenat u ličkih čakavaca“, *Makedonski jezik*, XXXII-XXXIII, 1981/1982.
- Moguš, Milan: „O naglasnom sustavu čakavaca u Gackoj dolini“, *Suvremena lingvistika*, br. 34, 1992..
- Olujić, Boris: „U potrazi za prijestolnicom Japoda“, u: *Grad Otočac 8*, ur. Milan Kranjčević, KČSPG, Otočac, 2008.
- Sladović, Mihajlo: *Povesti biskupijah Senjske i Modruške ili Krbavske*, Gospić, 2003.
- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (I, II, III)*, JAZU, Zagreb, 1971/1972/1973.
- Šimunović, Petar: „A Turci nalegoše na jezik hrvatski“, u: *Lika i Ličani u hrvatskom jezikoslovlju*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2003.
- Šimunović, Petar: *Bračka toponimija*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2004.
- Šimunović, Petar: *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.
- Šimunović, Petar: *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
- Šimunović, Petar: „Lička toponomastička stratigrafija“, *Folia onomastica Croatica*, 19, 2010.
- Vidović, Domagoj: „Toponimija sela Dubljani u Popovu“, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 34, 2008.

Jasminka BRALA-MUDROVČIĆ

**ŠTOKAVIAN TOPONYMS IN THE GACKA VALLEY
(WESTERN PART OF LIKA)**

In the western part of Lika, precisely the Gacka Valley with Otočac as the regional centre, there is a continuity of residence so older toponyms have been preserved along with the contemporary ones. The paper aims to discuss Štokavian toponyms recorded on the cadastral and forestry maps or obtained through statements by the inhabitants of the area. The etymological, semantic and structural determinants of toponyms are given and historically and geographically contextualized. The Gacka Valley an interesting area in terms of onomastics as well, which is confirmed by the richness and diversity of the collected materials.

Key words: *Otočac, Gacka Valley, Lika, Štokavian dialect, toponyms*